

Renhållning och vårdpinnar

Göran B Waldén

Rubriken på denna artikel är provokativ. Den fäster uppmärksamheten på en uppgift för kommunal fritidsverksamhet, som är mer eller mindre öppet erkänd: Att ta hand om bråkiga, missanpassade ungdomar så att de inte stör alltför mycket i bostadsområden, på gator och torg.

En så inriktad verksamhet träffar emellertid inte grundorsakerna till problemen. Den hjälper inte de ungdomar som har fått sitt självförtroende raserat, som inte har fått chansen att bygga upp positiva relationer till vuxengenerationen och till samhället.

Detta ställer fritidsledaren i ett dilemma: På vems sida skall han stå? På de utslagna ungdomarnas eller samhällets?

Så kan man formulera ett huvudtema i denna artikel av Göran B Waldén. Han har en lång erfarenhet som fritidsledare och är numera skolkurator i Lindesberg. Han är fortfarande aktiv ungdomsledare.

Sverige är ett väldigt bra land.

Bättre än de allra flesta.

Det tycker jag uppriktigt.

Vi som bor här får mat, husrum, värme, fysisk trygghet, utbildning, jobb — nästan säkert — eller i varje fall garanterad trygghet och omvårdnad upp i mycket hög ålder. De största riskerna till liv och trygghet löper vi genom följderna av vår vällevnad; trafikolyckor, hjärtinfarkt, nervskador p g a för hög giftkonsumtion m m, eller genom vår strävan att nå denna vällevnad, genom stress, yrkesskador, olycksfall i arbetet. Och ändå är det inte bra. Ändå är det så mycket i vårt land och samhälle som vi inte är nöjda med. Med en skam-

mens rodnad upplever vi någonstans inom oss att vi sviker våra ungdomsgenerationer. För det är väl det vi gör när de inte blir så bra, trygga och fina som vi vill ha dem, i vårt vällevnadssamhälle?

Till det som gör vårt liv stimulerande och spännande hör att vi genom att skapa nya ord och ordsammansättningar försöker inbilla oss att vi ger livet ett ökat innehåll. Ett sådant fint och fräscht ord är fritidskonsument. Ungdomarna är de mest betydande fritidskonsumenterna i samhället. Det är ett förhållande som är så väl känt, att få frågar sig varför eller ifrågasätter det. I varje fall är det ganska enkelt att konstatera, att de flesta personer som utan speciell sysselsättning uppehåller sig på gator och torg i våra samhällen är pensionärer eller i åldern 13—25 år. Pensionärerna går inomhus tidigare. Kvar blir ungdomarna, med eller utan fordon, med eller utan pengar.

Tonårskult och konsumtionsideal

Personer som inte har ett bestämt mål i tillvaron, eller för sina pengar, utövar alltid en lockelse för de företagsamma, som i dessa personers oförmåga att orientera sig, ser möjligheterna att tjäna pengar. På dem.

Så skapar man en tonårskult. Och det är inte svårt. Samhället ger själv förutsättningarna i den segregation — dvs uppdelning — som det själv har strukturerat. Barnen får tidigt lära sig att de är barn, inte människor, utan just barn, i hemmet, på daghemmet. Så blir barnen skolbarn och då får de ännu starkare uppleva kategoriindelning, eftersom de årsklassindelas.

Redan nu är de också konsumenter, med förmåga att handla och köpa sig trygghet eller kom-

Redan nu är de också konsumenter, med förmåga att handla och köpa sig trygghet eller kompensation för sådan, i snaskpåsen, cigarettpaketet, mellanölsburken, i modekläderna, i tonårsmusiken.

pensation för sådan, i snaskpåsen, cigarettpaketet, mellanölsburken, i modekläderna, i tonårsmusiken. Nu upphör successivt umgänget, i dess egentliga bemärkelse, med äldre generationer. Konfrontationen med de vuxna inskränker sig till ordväxling om praktiska ting rörande mat, sömn, kläder, pengar och innetider samt svar på lärarens frågor. Detta beteende förstärks av de kommersiella influenser som baseras på insikten om hur viktigt det är att tonårspojken och -flickan upplever sig själv som en osäker och ensam varelse, beroende av yttre attribut och beteenden.

Och så står alltså tonåringarna där på gatorna och torgen. Eller stod måhända, för någonstans har vi kanske gett dem en möjlighet att ta vägen. Hurudana är dessa varelses, denna speciella grupp utan möjlighet att få spela någon väsentlig roll i samhället? Och vad är det som gör att den är som den är?

Stora positiva satsningar — och problem ändå

Jomen allt det där känner vi till, redan Sokrates gjorde ju ett berömt uttalande. Och det där har vi ju åtgärdat. Samhället satsar ju enormt på fritidsverksamhet för ungdomar; med idrottsanläggningar, ungdomsgårdar, föreningsstöd, med stora skaror av välutbildade tjänstemän i offentlig tjänst och inom föreningarna.

Och ändå anpassar sig inte ungdomen?

Det verkar som vi inte förstod varandra riktigt.

Vi dvs vi som i samhällets tjänst gör vad vi kan

Samhället satsar ju enormt på fritidsverksamhet för ungdomar; med idrottsanläggningar, ungdomsgårdar, föreningsstöd, med stora skaror av välutbildade tjänstemän i offentlig tjänst och inom föreningarna.

Det fanns alltså ungdomar — betecknade med den beskrivande termen oroselement — som gjorde att vuxna personer fann det obehagligt att gå ut med hunden.

för att ta hand om, hjälpa och fostra ungdomen — fostra till vaddå? — och ungdomen som alltså inte låter sig tas om hand, bli hjälpt och fostrad. För om vi förträffliga lyckades med det som våra uppdragsgivare sätter oss till skulle vi göra oss själva överflödiga, och vi skulle inte ha några s k ungdomsproblem i samhället. Är det resurser vi saknar, behöver vi kanske fler experter? Och förresten vem är uppdragsgivaren, och vad är hans motiv?

Motiven ja, för att finna dem måste vi nog börja om från början. Det började alltså någon gång på 40-talet, som någon sorts allmänpreventiv åtgärd. Det fanns alltså ungdomar — betecknade med den beskrivande termen oroselement — som gjorde att vuxna personer fann det obehagligt att gå ut med hunden. Dessa ungdomar måste tas bort, de var störande, olustiga och oroande. Det hände att de åstadkom materiella skador. Vissa insiktsfulla personer påstod t o m att de erhöill skador själva genom den relativa frihet de besatt och ansågs missbruka.

Med det fanns ju föreningar i samhället; stora föreningar med en livaktig verksamhet, uppbyggd på frivilliga insatser, med klart uttalade ideal, och med stora ungdomsskaror i sina led. Så såg ungdomsföreningarna ut på 40-talet. Men av någon anledning blev de s k oroselementen inte med där. Kanske var det för fint, kanske kände de sig inte välkomna. Säkert passade inte aktiviteterna.

Då slöts en allians mellan Vän av ordning och Det sociala samvetet, ibland kongruerade i samma person. Det kostar visserligen pengar, men hys in

Då slöts en allians mellan Vän av ordning och Det sociala samvetet, ibland kongruerade i samma person.

dem, oroselementen, så de inte stör gatubilden. Ge dem en ungdomsgård och engagera någon rekordrig person som kan hålla dem i herrans tukt och förmaning. Ge dem också fiaspel och ping-pong-bord så ska väl allt gå bra. Jag skulle kunna sluta där. Egentligen har det inte hänt så väldigt mycket på det samhällspedagogiska området (dvs det on top level) sedan dess. När samhällsproblem bantas genom 1 600 polistjänster och mentalvårdare kräver utbildning i judo, då står nog inte den s k samhällspedagogen särskilt högt över horisonten.

Fritidsverksamhet som renhållning

Men tillbaka till ungdomarna och till motiven. Ett motiv har vi konstaterat; renhållningsmotivet.

Det är cyniskt och kränkande, att beteckna den verksamhet som bedrivs av kommunala fritidsjobbare, och med några 100 000 ungdomar, som renhållningsarbete. Ja det är det. Och ändå är det ungefär där vi står, vi samhället, vi politikerna, när vi ska betala: Om vi inte släpper in dem — oroselementen — i lokaler, så blir de så busiga. Då blir hela Sverige en stor d-a tunnelbanestation. Men något har vi ändå lärt. Vi har lärt, att det räcker inte med lokaler, ping-pong-bord och vakter. Vi måste ha en anpassad pedagogik också. Eller rättare sagt; en anpassande pedagogik. När fångkonstaplarna döptes om till vårdare döpte de som vårdades om batongen till vårdpinne. Vi behöver vårdpinnar i kommunalt ungdomsarbete också.

Och vårdpinnen den får man genom utbildning. Genom en rejäl, miljöanpassad utbildning. Tyvärr lyckas inte de som bjuder på utbildningen, vi, samhället, politikerna, inte riktigt med den allra viktigaste delen, den som talar om varför det är så viktigt med anpassningen av oroselementen. Så att elementen lär sig att fungera modell Svensson; lära sig jobba, för att köpa prylar, för att gifta sig,

~~~~~  
*När fångkonstaplarna döptes om till vårdare döpte de som vårdades om batongen till vårdpinne. Vi behöver vårdpinnar i kommunalt ungdomsarbete också.*  
~~~~~

för att bosätta sig, för att köpa radhus, för att bygga villa, för att vidareutbilda sig, för att rösta i allmänna val, för att bli med i Lions eller Rotary. För att bli en framgångsrik yrkeskvinna eller God Mor. För att bli en bra Svensson. Det händer att de som låter sig utbildas till ungdomsledare inte riktigt hänger med på detta, eller lär sig den rätta argumentationen för prylhimlen. Och då kommer han eller hon i konflikt. För att vara en bra ledare måste frälsningen vara stark. Fasta, klara teser som vi sluter upp kring. Se där har föreningslivet sin styrka. Träna tre gånger i veckan och Du blir en bra hockeylirare, eller tio gånger och Du blir en bra simmare. Du får komma ut och tävla. Du får tidningsrubriker. Du kommer in i en ”inne-krets” av stora grabbar och tjejer. Se där något att tro på. Och när Din vandringsstid är över kan Du ju bli tränare eller med i styrelsen. Du är välkommen i gamla kända grabbars krets och rentav kan Du få bli med i en sportfrågesport i TV. Och så har Du alla pokalerna och plaketterna, och tidningsurklippen. Och med Ditt exempel har Du medverkat att stärka tron på lyckan av att det finns en Elit i samhället. En elit som är bättre än alla andra, en elit som lyckas.

Men tillbaka till våra vänner Elementen. Som sitter på sin ungdomsgård och känner att de kommer aldrig med i Eliten. Och det är ju den vetskapen som gör dem till element, som behöver samhällets renhållningsarbete och nu också en vårdpinne, en utvecklande pedagogik, en pedagogik som lär dem vilka värderingar som råder i samhället. Som vår numera så skicklige ungdomsledare skall få dem att tända på.

Om de nu inte tror att de kommer med i Sportspiegeln eller juniorhandelskammaren, varthän ska vi få dem att rikta blickarna då? Tomteboluckyan? Ja det är onekligen en gångbar grej för folk med ordinära resurser. Du får nog finna Dig i att jobbet blir tråkigt, och Du kan inte snacka så Du klarar Dig bland dom där som klarar femmor på treårig gymnasielinje. Men bland de Dina ska Du nog finna en ordinär vän att hålla handen och köpa prylar tillsammans med. För till syvene och sist måste vi alla medverka i konsumtionssamhället, annars går det och vi under.

.....
Där hemmen inte riktigt har lyckats, och där skolan inte har räckt till, där sätter vi in ungdomsledaren.
.....

Där hemmen inte riktigt har lyckats, och där skolan inte har räckt till, där sätter vi in ungdomsledaren, som samhällets representant i anpassandet av ej tillräckligt anpassade individer, här kallade Element. Det kan också vara så att dessa element är väldigt besvärliga — oroselement. Och då är vi beredda att satsa ännu mera, fler ledare och lokaler. Och då kan vi också acceptera vissa eftergifter rent disciplinärt. Vi kan tänka oss att de får dricka öl! Bara vi har dem något snär under kontroll. För kontrollen får aldrig släppa i ett Rättssamhälle.

Vi vill veta vad ungdomarna gör. Och varför de gör det. Och finner vi svaret på detta varför, ska vi då gå vidare, och ändra på förutsättningarna? Dessa förutsättningar som är inbyggda i samhället själv och dess sätt att fungera. Dessa förutsättningar som ger oss generationer av ungdomar som inte vågar tro på sig själva och sina egna möjligheter. Som bara vågar vara passiva, negativa, destruktiva, i stället för progressiva och aktiverande.

Demokrati — var lär man sig det?

Våra vänner Elementen är alltså passiva, destruktiva, aggressiva. Och de är det därför de inte tror på sig själva. Och varför tror just inte de på sig själva, när andra tror på sig själva; hon med femmorna och han i hockeylaget?

När skulle han eller hon ha börjat tro på sig själv? I hemmet där föräldrarna bestämmer intill den dag tonåringen revolterar och tar över. Sig själv. Då betar sig föräldrarna precis som de en gång har blivit fostrade till. Om de inte lyckas med maktspråk, så rycker de på axlarna; ja är det

.....
Vi vill veta vad ungdomarna gör. Och varför de gör det. Och finner vi svaret på detta varför, ska vi då gå vidare, och ändra på förutsättningarna?
.....

.....
Hur ska de kunna lära sina barn vad demokrati är, om det den svagare säger aldrig tillmäts någon giltighet?
.....

så hon vill ha det får hon väl göra som hon vill. För att sedan falla in i kören som framför visan om den förtappade ungdomen, som har det så bra.

Samtalet föräldrar — barn skulle ha börjat långt dessförinnan, och det skulle ha varit ett *samtal*, där båda parter yttrat sig och båda lyssnat till vad den andre haft att säga. Hur ska föräldrar kunna begära att deras barn skall lyssna på dem, om de inte visar att de verkligen lyssnar på sina barn, vad de har att säga, och varför de säger det. Hur ska de kunna lära sina barn vad demokrati är, om det den svagare säger aldrig tillmäts någon giltighet? Skulle han eller hon ha börjat tro på sig själv i skolan? Den demokratiska skolan. Var skolhuset ligger, det kan vi ju inte göra mycket åt, och inte hur skolsalarna ska vara. Vem som ska vara lärare det bestämmer skolstyrelsen. Och schemat gör studierektorn. Och undervisningen sker efter läroplan. Och läxorna ger läraren. Och matsedeln i bespisningen gör bespisningsföreståndaren. Men annars är det full demokrati. Eleverna kan tex rösta om de vill ha klassfest eller inte. Om läraren och föräldrarna ställer upp på det får de ha klassfest. I nio år minst får eleverna lära sig demokrati under sådana former. Är man stark i denna miljö, dvs presterar bra betyg, anpassar sig till lärarnas förväntningar, är ren snygg och glad, eller är en käck idrottsflicka eller -pojke, då klarar man sig bra. Är man inte så stark klarar man sig mindre bra. Men man har i alla fall fått lära sig veta... hoppсан, vad demokrati är.

Demokrati är ett sällskapsspel. Det gäller att sitta med bra kort, eller vara en skicklig lirare. Annars är det ingen mening med att försöka spela spelet. De som har hittat på spelet har också skapat spelreglerna. Och dom kan inte ändras. I varje fall inte av en svag stackare. Och det är man ju, innerst inne, även om det hör till att inte erkänna det. Så gillar man inte sällskapsspelet, därför man

Dricka öl, skrämman tanter, krossa lampor,
eller bara inte ställa upp på det som dom,
dom som bestämmer vill att man ska göra.
Det är till slut kanske det enda man klarar av
att göra själv.

aldrig lyckas särskilt bra i det, då får man göra
något utanför spelreglerna. Dricka öl, skrämman
tanter, krossa lampor, eller bara inte ställa upp på
det som dom, dom som bestämmer vill att man
ska göra. Det är till slut kanske det enda man kla-
rar av att göra själv.

Och det förstår inte dom. Dom som bestämmer,
och som tänkt ut allt så bra för en, så bra för
dom, ja.

Det är med den uppfattningen och grunden för
vårt fina samhällsliv som våra vänner Elementen
trevar sig fram i livet. Hur har de kunnat bli så-
dana, vem har gjort dem detta?

Ja det frågar vi oss, vi, samhället, politikerna.
Och när vi, liksom Rydbergs tomt grunnet till-
räckligt så tillkallar vi han som kan det. Han ren-
hållningsarbetaren, hon med vårdpinnen, som kan
— ungdomsledaren. Som lärt sig. Som får ställa
upp och klara anpassningen.

Ungdomsledarens svåra uppgift

Men om han inte vill? Om han inte vill anpassa
elementen? Om han har förstått vad det hela är
frågan om?

Och det finns risk för att han gör det, för hans
förmåga och kunnande baseras just på kännedom
om dessa ungdomar. Om hur de fungerar och vad
det är som har gjort att de är som de är. Kanske
uttrycker han det inte i sociologiska termer. Men
skall han kunna nå ungdomarna måste han tala
ett språk som de förstår. Och det är ett språk som
går ut på, inte att anpassa dem, men att försöka
ge dem något de har förlorat. Tron på sig själva
och sina egna möjligheter. Var inte oroliga! Han
kommer inte att lyckas. I varje fall inte med så
särskilt många. Vi ger honom aldrig möjlighe-
terna.

Vi ger honom en resursram, som håller honom

lagom grillad. Som håller honom löpande mellan
telefonen, inbokningsjournalen, cafeterian och
entrén, där det står några stökiga Element och vill
tränga sig in med ölburkar i handen.

De där stunderna när man sitter och snackar.
Kanske till ett—två på natten, på gården, hemma
hos ledaren. Eller vandringen till sportstugan. El-
ler kanothajken och samlingen kring brasan. Där
ungdomarna får uppleva, att här ibland oss finns
det en, kanske två vuxna som hör oss, som
tror på oss, som ger oss en chans att få känna ef-
ter, att få vara något. Som inte kollar oss eller sät-
ter dit oss. En som vi hör tillsammans med. Finns
det en så finns det kanske flera. Och då kan vi
börja tro på varandra. Då kan vi våga bli för-
bannade tillsammans. Då kan vi försöka fatta
vad det hela går ut på. Att man bara vill utnyttja
oss, anpassa oss, forma oss till små fina passbitar i
ett stort system där vi ingenting har att säga till
om. Men det är då vi ska hålla ihop. Det är då vi
ska skapa något utifrån oss själva. Ett nytt sam-
hälle kanske?

Och det är väl det vi måste fråga oss, vi, sam-
hället, politikerna, är det det vi vill ha? En åter-
upprättelse av våra kära element som individer,
som fungerande varelser, med vad det kan inne-
bära av ifrågasättande och ställandet av villkor,
men också av helare och renare människor. I så
fall får det kosta. Inom daghemsdebatten har man
kommit därhän, att man vågar föra resone-
manget, att det är behovet som ska avgöra sats-
ningen. Inte det man kallar resurserna; dvs höjden
av antalet tillåtna skattekröner. Nu återstår att fö-
ra över samma synsätt till ungdomarna. För att re-
parera de skador vi vållat, genom föräldrar som in-
te ger sina barn den sociala trygghet och kontakt
och tro på sig själva de behöver, genom boende-
former som verkar integritetshämmande, genom en
skola som stimulerar elittänkande, genom ett kom-
mersialiserat samhälle som säljer lycka och trygg-
het för pengar. Vi behöver en ungdomsverksam-
het som har resurser att utveckla personligheten,
tron på sig själva och den egna förmågan.

Och det kan kanske vara dags att ta reda på
hur den ska se ut.